

Suurin suomalainen - Ukko-Pekka

Pietariin suunniteltiin hyökkäystä 1919

Toista vuotta Suomen itsenäistymisen jälkeen kenraali Mannerheim ja brittiministeri Churchill halusivat hyökätä Pietariin Venäjän kommunistihallinnon kukistamiseksi. Mannerheimilla oli henkilökohtaisia tavoitteita Venäjällä. Churchill piti Euroopan suurimpana haasteena kommunismin tukahduttamista ja laati suunnitelmia antikommunistisesta sotaretkestä. Näissä merkeissä Mannerheimin ja Churchillin ajatukset yhtyivät. Varsin yleisesti ajateltiin vuonna 1919, että Venäjän kommunistihallinto on vain lyhyt välivaihe.

Edellä on ajatuksia Markku Ruotsilan väitöskirjasta kymmenen vuoden takaa. Tämä tuo mielenkiintoista tietoa pitkäaikaisen brittiministerin Winston Churchillin Suomen suhteista. Sotaretki Pietariin estyi kuitenkin Englannin ja Suomen valtiojohtojen kielteisiin kantoihin. Mannerheimin sai lopulta luopumaan Pietarin retkestä tsaarin kenraalien epäävä suhtautuminen Suomen itsenäisyyteen.

Ruotsila kirjoittaa: *Nousevan Saksan uhka viime vuosisadan alussa ajoi Churchillin vaatimaan alati tiiviimpää yhteistyötä Venäjän kanssa koko hänen poliittisen uransa ajan. Sosialismin vastustaminen oli toinen vähäisempi hänen päävakaumuksistaan. Suomen käyttäminen apuna Pietarin valtaamisessa sai Churchillin puolustamaan Suomen itsenäisyyttä. Sitä ennen Suomen itsenäisyydellä ei ollut hänelle mitään arvoa.*

Itsenäisyystaistelija ja laillisuusmies

Myös Svinhufvud näki Pietarin vallankumouksen ja kommunismin leviämisen erittäin vaarallisena tautina kansanvallalle. Hän toivoi Pietarista vapaavaltiota Suomen turvallisuuden takaamiseksi. Svinhufvud pitäytyi kaikessa kuitenkin lain kunnioittamiseen ja pohjoismaiseen demokratiaan. Svinhufvudin mielestä kansan elinvoima riippui sen omasta kunnosta, sen siveellisestä voimasta. Niihin arvoihin ei väkivalta ylety. Hän luotti sanaan ja demokratiaan ei aseeseen ja oli tavallaan Mannerheimin vastakohta.

Svinhufvud oli Suomen Venäjältä irtautumiseen johtaneen oikeustaistelun vaikutusvaltaisin hahmo. Svinhufvud johti itsenäisyysjulistuksen antanutta ja vallankumouksen kukistanutta senaattia ja hankki Saksan tuen puolustuksen vahvistamiseksi. Pääministerinä ja presidenttinä hän johti 1930-luvulla kommunisminvastaisten lakien säätämistä ja taltutti Mäntsälän kapinaksi kärjistyneen oikeistoradikalismien sekä ohjasi Suomen ulkopoliittikan pohjoismaisen yhteistyön tielle. Vasemmiston vastaisen asenteensa vuoksi hänestä ei tullut koko kansan presidenttiä, vaikka hän leppoisana "Ukko-Pekkana" nauttikin laajaa suosiota.

Juuret Ruotsista, mutta sydän Suomesta

Pehr Evind Svinhufvud af Qvalstad syntyi Sääksmäellä vuonna 1861. Hänen merikapteeni-isänsä kuoli pojan ollessa 2-vuotias. Suku oli tullut Ruotsista isonvihan jälkeen. Poika muutti alle kouluikäisenä äitinsä ja isoisänsä kanssa Helsinkiin. Suomenkielinen Svinhufvud kävi ruotsikielisen koulun ja hankki Helsingin yliopistosta kaksi tutkintoa: filosofian maisterin ja oikeuskandidaatin.

Svinhufvud osallistui valtiopäiville aatelissäädystä sukunsa päämiehenä ensimmäisen kerran 1894. Vuonna 1898 keisari asetti kenraalikuvernööriksi Nikolai Bobrikovin. Bobrikov käynnisti voimakkaat venäläistämistoimet: yhtenäisti lainsäädäntöä, venäläisti Suomen omaa armeijaa, nosti venäjän virkakieleksi ja avasi virat venäläisille. Tämä nosti kansassa voimakkaan vastarinnan, johon myös Svinhufvud osallistui alusta alkaen. Kouluhallituksen

virkamiehen Eugen Schaumanin viisi kuolettavaa laukausta vuonna 1904 kenraalikuvernööri Bobrikovin rintaan heikensivät Venäjän painostusta ja yhtenäistämistoimet keskeytettiin.

Eduskunnan ensimmäinen puhemies

Suomessa tehtiin eduskuntaudistus vuonna 1905. Svinhufvud oli nuorsuomalaisena poliitikkona keskeisesti mukana uuden eduskuntalaitoksen synnyssä ja tuli valituksi kansanedustajaksi. Hänet valittiin myös ensimmäiseksi eduskunnan puhemieheksi, koska suurimmaksi puolueeksi nousseet sosialidemokraatit pitivät häntä laittomuuden tunnetuimpana vastustajana. Hänet valittiin aina uudelleen puhemieheksi. Svinhufvud valittiin myös Lappeen tuomiokunnan tuomariksi vuonna 1908. Siitä toimesta hänet erotettiin marraskuussa 1914 ja karkotettiin Tomskiin Siperiaan. Svinhufvud karkotettiin, koska hän kieltäytyi noudattamasta venäläisen prokuraattorin laittomia määräyksiä.

Tieto vallankumouksesta maaliskuussa 1917 saavutti karkotuspaikan. Svinhufvud käveli poliisikamarille ja ilmoitti mutkattomasti: *Se, joka minut tänne lähetti, on vangittu. Nyt minä lähdän takaisin kotiin.* Svinhufvudin kotiinpaluuta juhlittiin. Pörssitalon suuressa kansalaisjuhlassa todettiin: *Suomi on näinä kevätpäivinä kuullut vapauden siipien suhinan, nähnyt laittomuuden kukistuvan, kahleet katkottavan ja vankikopit avattavan. Siihen on Svinhufvudin luja oikeuden kunnioitus, järkkymätön rohkeutensa ja sitkeä kestävyytensä vahvasti vaikuttanut.*

Itsenäisyysenaatin puheenjohtaja

Heti Suomeen palattuaan Svinhufvud nimitettiin prokuraattoriksi eli oikeuskansleriksi. Lokakuussa 1917 järjestettiin eduskuntavaalit. Vaaleissa työväestö menetti enemmistön. Eduskunta päätti marraskuussa 1917 ottaa korkeimman vallan käsiinsä. Tämä merkitsi Suomen ja Venäjän valtioyhteyden purkautumista. Porvarit asettivat senaatin. Svinhufvud nähtiin ainoaksi mahdolliseksi puheenjohtajaksi.

Itsenäisyysjulistus 4.12.1917

Senaatin puheenjohtaja Svinhufvud antoi 4.12.1917 itsenäisyysjulistuksen. Julistus vahvistettiin vielä 6.12.1917 eduskunnassa. Suomen itsenäisyys ei ollut yksin Suomen kansan tahdon vaan myös Euroopan valtioiden vastakkaisten etujen varassa. Suomen erottaminen Venäjämästä oli Saksalle tärkeä poliittisesti, taloudellisesti ja sivistyksellisesti suojamuurina itää vastaan. Venäjä oli kuitenkin Suomen itsenäisyyden valtias. Juridisesti Suomi oli edelleen Venäjän valtakunnan osa ja 100 000 venäläisen sotilaan miehittämä.

Itsenäisyyden tunnustaminen

Naapurimailta haettiin heti itsenäisyyden tunnustamista. Ruotsi epäsi vastauksensa Venäjän suostumuksen puuttumiseen. Ulkoministeri Hellner lausui epäilevänsä Suomen elinmahdollisuuksia niin lähellä Venäjän pääkaupunkia. Ruotsalainen Pietarin lähetystössä palvellut Lucius neuvoi suomalaisia olemaan viisaita ja tyytymään mahdollisimman laajaan autonomiaan. Sama epäävä vastaus saatiin alkuun Kööpenhaminasta ja Kristianiasta Norjasta. Ranska lupasi tunnustaa niin pian kuin poliittinen tilanne Venäjällä selkeytyisi, eli ei voisi tunnustaa vielääkään. Britannia odotti kansalliskokouksen päätöstä. Saksakin odotti Suomen sopivan ensin Venäjän kanssa.

Svinhufvud lähti Pietariin hakemaan Venäjän tunnustusta. Hän jätti kirjelmän joulukuun viimeisenä päivänä 1917 kansankomissaarien neuvostolle. Komissaarit laativat vastauksen, jossa Suomen valtiollinen itsenäisyys tunnustettiin. Illalla Svinhufvud tapasi henkilökohtaisesti Leninin. Lenin pudisti sydämellisesti Svinhufvudin kättä ja kysyi: *Oletteko nyt tyytyväisiä?* Svinhufvud vastasi: *Erittäin tyytyväisiä! Ryssä siinä puhuttiin ja ryssäksi vastattiin,* kertoo Svinhufvud ja lisää: *Sanottiin siinä bolshevikeille vain suruttomat kiitokset erokirjeestä.* Svinhufvud riensi yöjunalla Helsinkiin vastaus mukanaan.

Ruotsi tunnusti ensimmäisenä ulkovaltana Venäjän jälkeen 4.1.1918. Vastoin kaikkia odotuksia Ranska antoi tunnustuksensa samoin 4.1. Lähipäivinä olivat vuorossa Tanska ja Norja. Saksa lähetti sähkeen 7.1.1918 ja se oli erityisen juhlan aihe senaatissa. Svinhufvudin mielestä epäjärjestys maassa vaaransi itsenäisyyden. Senaatti teki tammikuun alussa 1918 päätöksen sotaväen perustamisesta. Suojeluskuntien ylipäälliköksi valittiin Charpentier. Toinen ylipäällikköehdokka, Mannerheim, koettiin tuntemattomaksi ja epäilyttäväksi ja valittiin alkuun vain komitean jäseneksi. Parin viikon sisällä komitea antoi Charpentierille kenkää ja valitsi Mannerheimin ylipäälliköksi, joka loi hetkessä toimivan armeijan.

Vain Jumalan ja Hindenburgin avulla

Svinhufvud ajatteli: *Isänmaan vapauden päivä koittaa vain Jumalan ja Hindenburgin avulla. Saksan aseiden voitto antaisi hänen käsiinsä johtajavaltikan, jolla hän yhdessä jääkärien ja valkoisen armeijan kera toteuttaisi Suomen itsenäisyyden.* Mannerheim ei uskonut, että sotamenestys olisi Saksan tuesta riippuvainen: *Sitomalla Suomi Saksaan vaarannettaisiin itsenäisyys. Kansan täytyy itse taistella vapaustaistelunsa. Sillä tavalla se saavuttaa itseluottamuksensa. Näin se saa myös kunnioituksen maailmalta.* Mannerheim joutui taipumaan senaatin pyytämään saksalaisten apuun, mutta oli tyytyväinen, että ratkaisu sodassa tapahtui kuitenkin ennen saksalaisten tuloa.

Tammisunnuntaina 28.1.1918 suojeluskunnat ryhtyivät vapaustaisteluun riisumalla Pohjanmaalla venäläisiä varuskuntia aseista. Samana päivänä punakaarti käynnisti kapinan Helsingissä. Kapinan aikana Svinhufvudin koti Luumäellä ryöstettiin. Helmikuun alussa Svinhufvud yritti paeta Helsingistä mutta moottorivian takia kone joutui palaamaan. Maaliskuun alussa pako Tallinaan onnistui venäläisiltä vallatulla jäänsärkijä Tarmolla.

Täyslukuinen senaatti antoi 6.5.1918 Helsingissä voitonjulistuksen. Siinä sanottiin voitto saavutetun isänmaan omien poikien verrattoman urheuden ja hallituksen pyynnöstä maahan saapuneiden saksalaisten joukkojen voimakkaan tuen avulla. Mannerheim järjesti valkoiselle armeijalle oman voitonparaatin 16.5.1918, josta tuli alkuun puolustusvoimien juhlapäivä. Svinhufvud asetettiin valtionhoitajaksi 18.5.1918. Mannerheim erosi tyytymättömänä senaatin Saksaa mieltelevään politiikkaan. Saksan sotaonnei kääntyi vuoden lopulla. Tämä johti Svinhufvudin eroon ja Mannerheimin kutsumiseen valtionhoitajana järjestämään maan suhteita länteen.

Mäntsälän kapinan kukistaminen oli demokratiakoe

Svinhufvudin etevyys demokratian ja laillisuuden puolustajana kirkastui lopullisesti vuonna 1932 Mäntsälän kapinassa. Lapuanliikkeen vaatimuksesta hänet kyllä valittiin pääministeriksi vuonna 1930 ja presidentiksi seuraavana vuonna. Hän ei kuitenkaan suostunut kapinan aikana Lapuanliikkeen vaatimukseen hallituksen epädemokraattisesta vaihtamisesta. Ensi kerran Suomen historiassa tasavallan presidentti puhui radiossa kansalle. Ukko-Pekka sanoi hänen koko elämänsä ja toimintansa perustuneen lain kunnioittamiselle. Hän ei nytkään aikonut luopua tästä periaatteesta. Hän kehotti kapinallisia palaamaan kotiin ja lupasi olla rankaisematta rivimiehiä.

Martti Turtola kirjassaan Viron presidentistä Konstantin Pätsistä arvioi: *Svinhufvud pelasti suomalaisen demokratian, päinvastoin kuin Eestin presidentti Konstantin Päts. Päts puolestaan vangitsi kapinoivan oikeiston, tuhosi demokratian, julisti pitkäaikaisen poikkeustilan ja luovutti lopulta puolustuskyvyttömän Eestin Stalinin käsiin.*

Ukko-Pekka kuoli karkauspäivänä 1944. Muutama kuukausi sen jälkeen Vuosalmen, Tali-Ihantalan, Viipurinlahden ja Ilomantsin taistelujen voitot tarjosivat Suomen urhealle armeijalle torjuntavoiton. Sitä kautta Suomi säilytti itsenäisyyden, jonka Svinhufvud oli hankkinut kansan tuella parikymmentä vuotta aikaisemmin.

14.3.2012 Jorma Telkkä

Lähteet:

Markku Ruotsila: Churchill ja Suomi, Keuruu 2002

Anthony F. Upton: Vallankumous Suomessa 1917-1918, Jyväskylä 1980

Erkki Räikkönen: Ukko-Pekka, kansanmies, Helsinki 1937

Sakari Virkkunen: Svinhufvud Kansallinen presidentti, Keuruu 1981

Martti Turtola: Presidentti Konstantin Päts, Keuruu 2002